

ION AGÂRBICEANU

FILE DIN
CARTEA NATURII

Prefață, fișă biobibliografică și referințe critice
de Lucian Pricop

EDITURA CARTEX 2000

CUPRINS

<i>Prefață</i> (Lucian Pricop)	7
<i>Fișă biobibliografică</i>	10
<i>Referințe critice</i>	12
<i>Notă asupra ediției</i>	21

FILE DIN CARTEA NATURII (1959)

Ciocârlia	25
La coasă.....	38
Bunica Safta	45
Roitul stupilor	55
La seceriș.....	62
Moș Ioniță	72
La fân	81
Tâlharul	88
Turturelele	95
La pădure.....	102
Culesul porumbului	110
Presura	118
Străjerul	126
Ciorile	135
Ninge	142
Vânturile.....	149
Întâiul drum	156

DESPRE NATURILE ARTISTE

Precum Sadoveanu, Ion Agârbiceanu, înainte de a fi considerat un prozator artist, poate fi citit într-o formulă de egală disponibilitate spre recepția fenomenală și spre puterea de producție. În termeni de filosofie a culturii, Agârbiceanu este astfel o „natură” artistă, acumulând fără oprire impresii și transmitându-le neconștient. Pentru prozator, producția ia un caracter de funcțiune organică, precum cele ale „geniilor poetice” sau precum înzestrările ființelor vii.

Nu trebuie să uităm că, la debutul lui Agârbiceanu și în prima etapă a prozei sadoveniene, suntem încă în faza lirică a literaturii noastre. De aceea, cei doi scriitori au o apetență spre povestire, spre evocarea locurilor și a oamenilor din universul lor moral, afectiv. În formația prozatorilor, procesul de bază a fost iarăși similar. La Sadoveanu, traiul de pui al bălților și al luncilor Moldovei, ca ucenic de pescar și de vânat, absorbind prin toți porii clocotul vieții din jur, de la desprimăvărare până la migrația autumnală a păsărilor. La Agârbiceanu, copilăria de cioban, beneficiind de o structură sufletească înrudită, de aceleași foloase, de aceleași privilegii refuzate cetățenilor. Datorită acestei adevărate inițieri naturiste, la vârsta când simțurile se nasc, acestea s-au dezvoltat cu o receptivitate de senzații și de impresii nemăintâlnite la alți scriitori români.

În șaptezeci de ani de activitate literară, și unul și altul au reprodus fără efort din rezervele nesfârșite ale memoriei afective,

variindu-și aproape la infinit expresia nesecată a impresiilor vizuale, auditive, olfactive etc.

Stilul lui Ion Agârbiceanu este prin excelență, ca la toți marii noștri povestitori, un stil oral. De aceea autorul a putut mărturisi despre „schite, povestirile, nuvelele lui” că le-a „scris dintr-o sunare”. Aș spune ca transcrierea unei stenograme interioare. Povestășul parcă și-ar rosti povestea în fața unui auditor de toate vârstele, cu clipiri din ochi, cu naivități și șiretenii familiare până și în solemnitatea câte unei descrieri („Soarele se săltase, cât putu și el”, în *Cerul*), cu exclamații uimite („Ce pârjol de copil!” în *Veveriță*), cu epitețe de superlativ popular, cu întrebări, exclamări, interjecții, zicale cu tot arsenalul oralității. Este stilul povestitorilor înaintași, a căror intelectualitate înaltă, precum aceea a lui Agârbiceanu, concentrată la masa de lucru, își păstrează prospețimea genuină.

Așadar, o lume de neliniști, contrastând atât de violent cu vocația melioristă a autorului, căruia cea mai mare spaimă i-a putut-o produce „prăpastia spiritului propriu” și, odată cu ea, imprezibilul, asaltul forțelor obscure, „înburuienarea sufletului nesu-pravegheat, lăsat pradă necunoscutului dintr-însul”.

Agârbiceanu ne-a lăsat și cazuistica acestei veghe, literatură simplificată a „biruinței” eroului asupra sa, după cum ne-a lăsat literatura pilduitoare a celor slabi, muștrați o dată mai mult pentru faptul că veghea lor n-a funcționat la intensitatea cerută. Dar Agârbiceanu ne-a dat chiar de la început și literatura unui alt tip de privire, în care interesul pentru latura enigmatică a sufletului, a puterilor din umbră a pus o lucire stranie, aproape demonică. Nu e întâmplătoare această îndrumare la scriitorul care, copil, în nopțile cu lună se lasă terorizat de vampirismul astrului, adolescent la șaisprezece ani, se luptă cu întrebările de tot felul ce-l asaltau ca un „vânt înghețat”, iar la douăzeci de ani, student la teologie, dar mai degrabă insurgent în cuget, privea sarcastic la încercările superiorilor de a-l domestici; cât privește iluminarea dobândită, la capătul unor lungi exerciții de disciplină interioară, ea n-a adormit niciun moment într-însul. Atracția, sub forma ei îngrozită, pentru

„citirea“ fețelor atât de felurite ale răului, dar mai ales pornirea aproape hipnotică de a se apleca peste margini de abis.

Mai adânc decât Slavici și mai divers decât Rebreanu, Agârbiceanu nu anulează meritele de pionier ale primului și nu are desigur vigoarea arhitecturală a ultimului și nici amploarea de perspectivă a acestuia. Dar într-un eventual triptic al marilor prozatori ardeleni, noi nu l-am pune pe autorul *Arhanghelilor* între cel al *Marei* și cel al lui *Ion*, ca un simplu element de tranziție. Agârbiceanu își edifica scrisul pe altă linie de interes, aceea a observării sufletelor în ceea ce au ele mai particular sau mai ascuns. Este un drum lăturalnic în topografia literaturii epocii. Schițele sale de început, aproape copii de pe natură, nu erau elemente de integrat într-un ansamblu, ci exerciții pentru un artist care voia mult mai mult și a știut să vadă mult dincolo de ele.

Prin umanismul și poezia lor suavă, multe din schițele și nuvelele lui Agârbiceanu ne amintesc de nuvelele scriitorului italian Giovanni Verga, în care, la fel, lirismul și realismul se contopesc în chip natural. Iată de ce culegerile de nuvele ale scriitorului s-au bucurat și se bucură de o mare popularitate printre cititori.

Lucian Pricop